

VIGILIA

2015 / 6

Egyház a változó világban

HANS JOAS: A szekularizálódás és a modern világ
MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS: Sebzett identitás Kelet-Közép-Európában
LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS: A vallás a mediatizált demokráciában
ANDOK MÓNIKA: Átalakuló média – átalakuló nyilvánosság?

Ayhan Gökhan, Bozók Ferenc,
Czigány György és Vasadi Péter versei
CSEKE ÁKOS: Hazugság, igazság, irodalom: Foucault, Beckett
Ferdinandy György, Thierry Loisel és Vathy Zsuzsa prózája

Beszélgetés Hans Joasszal

80. évfolyam	VIGILIA	Június
---------------------	----------------	---------------

LUKÁCS LÁSZLÓ:	A keresztény értelmiségekről	401
----------------	------------------------------	-----

EGYHÁZ A VÁLTOZÓ VILÁGBAN

HANS JOAS:	A szekularizálódás és a modern világ (<i>Görföl Tibor fordítása</i>)	402
MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS:	Sebzett identitás Kelet-Közép-Európában	409
LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS:	A vallás a mediatizált demokráciában. Szereplők, platformok, stratégiák	416
ANDOK MÓNIKA:	Átalakuló média — átalakuló nyilvánosság?	423

SZÉP/ÍRÁS

VASADI PÉTER:	A Kert-kápolna orgonája a szél; Kert-kápolna (<i>versek</i>)	430
CZIGÁNY GYÖRGY:	Három tengeri közjáték (<i>versek</i>)	433
THIERRY LOISEL:	Pécsi látogatás (<i>regényrészlet</i>) (<i>Barna Anett fordítása</i>)	435
CSEKE ÁKOS:	Hazugság, igazság, irodalom: Foucault, Beckett (<i>tanulmány</i>)	442
FERDINANDY GYÖRGY:	Az alma mater (<i>novella</i>)	448
AYHAN GÖKHAN:	Hétvége; Kék, kék, kék (<i>versek</i>)	457
VATHY ZSUZSA:	Hetedik cédula. Győztes ország polgárai lettek (<i>próza</i>)	459
BOZÓK FERENC:	Szonett a szonettéről; Szonett a szabadversről (<i>versek</i>)	460

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE

RABEA RENTSCHLER:	Hans Joasszal (<i>Görföl Tibor fordítása</i>)	461
-------------------	---	-----

KRITIKA

PAPP MÁTÉ:	„A boldogság is csak része a borzalomnak?” Kertész Imre: <i>A végső kocsmá</i>	466
GEROLD LÁSZLÓ:	A nagymama és az unokája. Dragomán György: <i>Máglya</i>	468

SZEMLE

(részletes tartalom a hátsó borítón)	471
--------------------------------------	-----

A vallás a mediatisált demokráciában

LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS

Szereplők, platformok, stratégiák

1963-ban született Pásztón. A PPKE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Intézetének intézetvezető docense, a Vigilia munkatársa. Legutóbbi írását 2013. 7. számunkban közzöltük.

Megragadható a címben jelzett összefüggésrendszer sokféleképpen, számos szerző foglalkozik a kérdéssel, nézőpontjaik a teológiától, a történettudományoktól, a szociálpszichológián, a szociológián keresztül egészen a médiatudományig nyitják tágasra az értelmezési horizontot. Számomra néhány aspektus lejegyzése a cél leginkább a vallás-szociológia és médiaelmélet határterületeiről. Miként vannak jelen a hagyományos vallási közösségek (elsősorban a keresztény nagyegyházak) abban a kortárs nyilvánosságban, amelyet az általános érdeklődésre számot tartó viták nagy száma és a kognitív igények mediatisált kifejezése jellemez? Kérdéseim továbbá, 1) milyen cselekvők révén juttatják érvényre meggyőződéseiket, 2) milyen színtereken lépnek fel és 3) milyen kommunikációs, illetve érvelési eljárásokkal élnek a nagyegyházak véleményük kifejezése során. Különösképpen is foglalkoztat az a kérdés, hogy a nyilvános viták összefüggésében a vallási szereplőknek valóban nem érdemes-e leadniuk vallási meggyőződéseiket „a nyilvánosság ruhatárában”,¹ vagy pedig az általános érthetőség igényével folytatott vitákban csak olyan érveket és meggyőződéseket szabad-e mozgásba hozniuk, amelyek általánosan (azaz vallási kötődéstől függetlenül) érthetőek.² A vallásos nyelvbe, a vallásos kifejezések sokszor sokak számára semmit sem jelentő titkos kulturális kamráiba gyakran térünk (menekülünk?) be azért, hogy ne kelljen semmiféle szellemi erőfeszítést végeznünk annak érdekében, hogy a látszólag tét nélkül érdeklődők szellemi, lelki, testi életében is érthető és rákérdezhető módon (élő, életteli elevenséggel) jelenhessenek meg belátásaink, reményeink életalakzatai, hitünk látható lenyomatai. A nyilvános beszélgetésekbe történő belépésünkkor a mindenki számára kötelező ruhatárt elkerülve (teológiai, vallásos) nagykabátban (bőrünkre nőtt páncéllal) próbálunk részt venni a sokszor lemeztelenítő erejű és igényű, személyes meggyőződéseinket és életgyakorlatunkat is vizsgáló, megkérdőjelező tekintetek, dialógusok erőterében.

¹Vö. Charles Taylor: *Why We Need a Radical Redefinition of Secularism*. In Eduardo Mendieta – Jonathan Van Antwerpen (szerk.): *The Power of Religion in the Public Sphere*. Columbia University Press, New York, NY, 2011, 34–59.

²Lásd például Jürgen Habermas: *Zwischen Naturalismus und Religion. Philosophische Aufsätze*. Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2005.

**Nyilvánosság-igény,
kinyilatkoztatás,
demokratizálódás**

Annak érdekében, hogy e lentebb jelzett kérdések árnyaltan taglalhatók legyenek, többféle előzetes összefüggés tisztázása lenne kívánatos. A széles felületű, nagyobb teret igénylő visszatisztítás helyett ehelyütt csupán hármat szeretnék megemlíteni. Először is érdemes lenne kitérnünk arra az elsősorban Sven-Daniel Gettys által kiemelt tényre, hogy a keresztény nagyegyházak körében (Gettys elsősorban a német evangélikus egyházzal beszél) az elmúlt évtizedek folyamán

³Sven-Daniel Gettys:
*Wie die Kirchen die
Öffentlichkeit entdeckten.*
In Wilhelm Damberg et al.
(szerk.): *Soziale Strukturen
und Semantiken im
Wandel. Transformationen
in der Bundesrepublik
Deutschland, 1949–1989.*
Klartext-Verlag, Essen,
2011, 137–154.

⁴Johann Baptist Metz:
*Unterwegs zur Zweiten
Reformation. Oder: die
Zukunft des Christentums
in einer nachbürgerlichen
Welt.* In uő: *Jenseits
Bürgerlicher Religion.
Reden über die Zukunfft
des Christentums.*
Matthias-Grünwald-
Verlag, Mainz,
1980, 70–94.

⁵Peter Eicher:
*Offenbarung. Prinzip
neuzeitlicher Theologie.*
Kösel, München, 1977.

A cselekvők belső sokfélesége

⁶Ennek számunkra mérv-
adó érvényű kifejtése:

egyenesen meghatározó jelentőségű egyháztani alapfogalommá vált a nyilvánosság fogalma.³ Más szóval a nyilvános igény ma már egészen belsőleg hozzátartozik a keresztény egyházak önértelmezéséhez, és a sajátosan vallási cselekvésformákon kívül elsősorban két feladatra vonatkozik: egyrészt arra, hogy a média segítségével szószólóik legyenek azoknak, akik nem tudnak beszélni, másrészt arra, hogy részt vegyenek a társadalmi diskurzusban. A szegények, a betegek, a vesztesek, az elnémítottak (megnyomorítottak és halottak) tapasztalatai mind-mind emlékezetkultúránk legértékesebb, ugyanakkor legkevésbé elkápráztató alapélményei.⁴ Ennek hangot adni, ezt vonzó vagy akár „megütköztető” módon feltárni, reményeinkről számot adni olyan készséget igényel, amelyet többnyire nem vagyunk képesek naprakészen megmozdítani akkor, amikor a média közegében mégis szóhoz juttathatnánk mindezeket.

Másodsorban arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy ennek a nyilvánossághoz fűződő pozitív viszonynak a háttérben sajátosan teológiai változások is húzódnak. Egyik híres könyvében Peter Eicher már a hetvenes években az újkori teológia sajátos alapelvének nevezte a kinyilatkoztatást.⁵ E téren a huszadik század egyik jellegzetes fejleménye volt, hogy az úgynevezett instrukcióelméleti felfogást (vagyis azt a nézetet, mely szerint az isteni kinyilatkoztatás konkrét tételeket és szabályokat közöl) felváltotta a kinyilatkoztatás kommunikációelméleti értelmezése (vagyis az a nézet, hogy a kinyilatkoztatás alanya önmagát közli a kinyilatkoztatásban). Az instrukcióelméleti felfogás háttérbe szorulásával párhuzamosan előtérbe került a párbeszéd, a véleménycseré és a beszélgetőpartner személyére irányuló figyelem,⁶ vagyis annak ellenére, hogy továbbra is nagy számban vannak olyan állítások, amelyekkel kapcsolatban a vallási kommunikáció szubjektumai nem kompromisszumképesek, egészen újfajta viszonyt alakítanak ki a dialógushelyzetekben, mint az úgynevezett „piuszi korszakban” (a IX. és XII. Piusz közötti közel egy évszázad folyamán).

A nyilvánossághoz fűződő viszony szempontjából harmadsorban nagy jelentőségű volt, hogy magukon a nagyegyházakon, nem utolsósorban a katolikus egyházon belül is hangsúly helyeződött a decentralizálódás és a demokratizálódás szempontjára. E téren a katolikus egyházon belül elég csak a hivatalban lévő és az emeritus pápa példáját felidézni: az utóbbi lemondott hivataláról, az előbbi kérdőíveket küldött szét szerte a világon a tavaly októberben tartott rendkívüli szinódus előkészítésének összefüggésében. (A demokratizálódási és decentralizálódási folyamatok ezen túlmenően bőséges példaanyaggal lennének még illusztrálhatók.)

Az említett három előzetes tényező (a nyilvánosságra támasztott alapvető igény, az instrukcióelméleti felfogással való szakítás és a decentralizálódási tendenciák) erőterében három olyan kérdéskört érintek, amelyekkel kapcsolatban a vallási meggyőződések és kognitív igények nyilvános reprezentációjának vizsgálata figyelemre méltó

„A kommunikáció több, mint gondolatok közlése és érzelmek jelzése. Legmélyebb szintjén saját magunk ajándékozása a szeretetben. Krisztus kapcsolatteremtése (kommunikációja) valóban lélek és élet volt.” A Tömegkommunikáció Pápai Tanácsa: *Communio et progressio. Lelkipásztori határozat a II. Vatikáni zsinat határozatának alkalmazására a tömegkommunikációs eszközökről*, 11 (1971). In: *Egyházi megnyilatkozások a médiáról. Inter mirifica, Communio et progressio, Aetatis novae*. Magyar Katolikus Püspöki Kar Tömegkommunikációs Irodája – Magyar Katolikus Újságírók Szövetsége, Budapest, 1997, 23.

**Szekularizálódás,
vallási kérdések a
nyilvánosságban,
vallási pluralizálódás**

⁷Judith Könemann – Anna-Maria Meuth – Christiane Frantz – Max Schulte: *Religiöse Interessenvertretung. Kirchen in der Öffentlichkeit – Christen in der Politik*. Schöningh, Paderborn, 2015 (a következők során nagymértékben támaszkodom erre az áttekintésre).

⁸Az egész kérdéstről lásd Hans Joas:

eredményeket és vitákat hozott magával az elmúlt években. Először arról a kérdéstről szólok, hogy egyáltalán milyen cselekvők minősíthetők vallási cselekvőnek, aztán arra térek rá, hogy milyen stratégiákkal, majd ez után, hogy milyen színtereken vesznek részt a nyilvános diskurzusban. Alapvetően megállapítható, hogy az elmúlt évtizedekben a vallási közösségeken belül a cselekvők belső sokfélesége alakult ki. Bár a vallási cselekvők nyilvános sokfélesége Magyarországon például még az ezredforduló után is néha ellenállásba ütközött az intézményes szempontból vezető szerepben lévők részéről (előfordult, hogy szerzetesrendek vezetői nehezményezték, hogy rendjük „vidéki” tagjai nyilatkozatot adtak a média képviselőinek), mégis a belső pluralitás ma ugyanúgy természetesnek tekinthető, mint más országokban. Egy jól használható tipológia szerint⁷ a vallási cselekvőknek négy típusa különböztethető meg az egyházas kereszténységben. Az első csoporthoz az egyházak hivatalos vezetői tartoznak, mind országos, mind regionális szinten; a második típust a szerzetesi közösségek alkotják; a harmadik típushoz a különböző egyesületek és szervezetek sorolhatók; a negyedik csoportnak pedig azok a kezdeményezések és csoportok a tagjai, amelyek rövidebb-hosszabb ideig maradnak fenn konkrét célok elérése érdekében. A négyféle intézményi cselekvő mellett természetesen meg kell említenünk azokat az egyéni cselekvőket, akik főként az újabb típusú médiatérben (új média) játszhatnak komolyabb szerepet, ők azonban sokszor nem lépnek fel úgy, mint intézményi cselekvő társaik, vagyis számukra a mediális megnyilatkozásokban nem elsődleges az intézményi (vallási) kapcsolat rögzítése. (Ebben az értelemben ők nem is tartoznak mostani vizsgálódásunk körébe.)

Akármilyen cselekvőről legyen is szó, az elmúlt évtizedek társadalmi változásai a kelet-közép-európai térségen kívül általánosságban három újfajta nehézséggel szembesítik a nyilvános vallási szereplőket. Az első nehézség egy rendkívül általános fogalommal írható le: egyszerűen a sokat emlegetett szekularizálódási folyamatról van szó, amelynek árnyaltabb megítélése mindemellett napjainkban fokozott igényként jelentkezik, és nem utolsósorban José Casanovának és Hans Joasnak köszönhető.⁸ Meggyőzőek azok a nézetek, amelyek szerint a szekularizálódás nem egyenes vonalú folyamat vagy folyamatok, hanem különböző területeken különbözőképpen és különböző intenzitással megnyilvánuló jelenség. A második nehézséget az okozza, hogy a nyilvános vitákban rendszeresen felbukkannak vallási kötődésű kérdések, például a vallási jellegű ruhadarabok vagy a vallási szimbólumok nyilvános legitimitásával kapcsolatban. Harmadsorban a vallás európai pluralizálódása említhető új keletű kihívásként, amelyre olyan meglepő válaszok is születtek újabban, mint például a muszlim hitoktatás bevezetése a németországi Észak-Rajna-Vesztfáliában. A vallási igényeiket nyilvánosan képviselni kívánó szereplőknek tehát európai kontextus-

A hit választása. (Ford. Görfői Tibor.) Vigilia Kiadó, Budapest, 2014.

⁹Vö. David Martin: *An Eastern European Pattern of Secularization?* In uő: *The Future of Christianity*. Ashgate, Aldershot, 2011, 135–148, 136.

**Tanbeli tartalmak
közérthető megosztása
– egy németországi
kutatásról**

ban legalább ezt a három tényezőt szem előtt kell tartaniuk. Az már más kérdés, és behatóbb kutatásokat igényelne, hogy sajátosan Magyarországon vagy a régióban milyen tényezők szabják meg ugyan ezt az általános kontextust. E helyütt csak annyit említek meg, hogy a sajátosan kelet-európai szekularizálódás problémáját elemző David Martin szerint a térségben a nemzeti és a vallási identitás között összetett kapcsolat figyelhető meg a szekularizálódási folyamatok összefüggésében.⁹ Ez azt is jelenti, hogy egy olyan területtel kapcsolatban mint Kelet-Európában, ahol a nemzet, haza, nép, népesség fogalma és jelentése igen sokszerű és történetileg kellőképpen rétegzett, további kutatások lennének szükségesek annak elvégzéséhez, hogy pontosan látható legyen milyen pluralitással is számolhatunk ezen a területen. (Helyesebb lenne amúgy Martinnak is Közép-Európát használnia, hiszen többek között épp az Közép-Európa jellegzetessége, hogy évszázadok alatt kialakult itt egyfajta pszeudo-multikulturalizmus, ami sajátos jelentéstöbblettel szolgálhatna az egyszerűsítő és ezért differenciálatlan Kelet-Európa besorolással szemben.) Különösen is érdekes lenne a katolikus és protestáns nemzet vagy haza fogalomra kitérő vizsgálatokat végezni.

A nyilvánosság kortárs mediatisáltságával függ össze az a tény, hogy az egymással összekapcsolódó médiaszociológiai és vallásszociológiai felmérések egyik következtetése szerint a nyilvános viták mediális kiterjedtsége és időbeli tartama jelzi a legjobban, milyen mértékben minősíthető vitatottnak egy-egy kérdés napjaink kontextusában. A nyilvánosságot ma elsősorban a médiumok keretezik témakörökbe, és a nyilvánosan vitatott kérdések súlya pontosan a mediális reprezentációjuk arányában állapítható meg. Ez az állítás alapvetően nem kérdőjelezhető meg, érdemes ugyanakkor felhívni a figyelmet arra a tényre, hogy a nyilvános igénnyel fellépő vallási cselekvőknek esetenként éppen az a céljuk, hogy olyan kérdéseket fogalmazzanak meg, vigyenek a médiatérbe, amelyek nincsenek reprezentálva a média nyilvánosságában. Figyelemreméltó ugyanakkor Karl Rahnernek az a figyelmeztetése, mely szerint hiába oldanánk meg kielégítően az összes olyan kérdést, amely a társadalmi nyilvánosságot foglalkoztatja, még mindig csak töredékét valósítanánk meg annak, amit a kereszténység vallási igénnyel képvisel.¹⁰ Ettől függetlenül is kiemelkedő jelentősége van annak a ténynek, hogy a vallási igények képviselése ma mindhárom képviseleti szempontból szervesen kötődik a mediális jelenléthez, ugyanis a kognitív igények nyilvános képviselődésén belül meg szokás különböztetni a *voice*-funkciót, vagyis a vélemények bemutatását; az *agenda setting*-funkcióját, vagyis az igények érvényesítésére irányuló törekvést; és az *advocacy*-funkciót, vagyis a hasonló természetű igények egybegyűjtése révén nyilvános nyomás gyakorlására irányuló erőfeszítést.

A közelmúltban több münsteri kutató részletesen bemutatta annak a kutatásnak az eredményeit, amely negyven éves időszak

¹⁰Ezzel kapcsolatban több szöveget is összegyűjt a következő kötet: Karl Rahner: *Politische Dimensionen des Christentums*. Kösel, München, 1986.

keretében vizsgálta, hogy miként vannak jelen vallási szereplők a német társadalom nagy nyilvános vitáiban. A következők során az ő eredményeiket szeretném összefoglalni, abban a reményben, hogy a megállapításaik segítséget nyújthatnak egy majdani hasonló jellegű magyarországi vizsgálódáshoz.

¹¹Lásd 7. jegyzet.

A *Vallási érdekérvényesítés. Egyházak a nyilvánosságban — keresztények a politikában* címmel kiadott kötet¹¹ végkövetkeztetése, hogy a vallási cselekvők jelenléte a médiában az elmúlt negyven év folyamán folyamatosan nagyarányú volt, s kvantitatív szempontból a társadalmi változások és a médiarendszer átalakulása ellenére sem mutatott számottevő eltéréseket. Ez az eredmény azoknak a teoretikusoknak (elsősorban José Casanovának) a meggyőződését igazolja, akik szerint sem a szekularizációs folyamatok hangsúlyozása, sem a szekularizáció hatására észlelhető fokozott vallási érdeklődés nem írja le pontosan a vallás nyilvános jelentőségét, mert a vallás nyilvános jellege és a nyilvános véleményalkotási folyamatokban betöltött szerepe gyakorlatilag változatlan formában észlelhető az elmúlt évtizedekben. Nemcsak az állapítható meg, hogy az európai nyilvánosságban nagy számban képviseltetik magukat vallási jellegű témák, de az is, hogy a nagy etikai és társadalompolitikai kérdések megvitatásában (például a bevándorlás, a házasság intézménye vagy a terhességmegszakítás kérdésében) a vallási cselekvők nagymértékben elfogadottnak számítanak. Ezzel összefüggésben az egyházak még mindig olyan intézményként lépnek fel, amelyek a társadalmi és az egyéni értékek védelmezői és hordozói, és szót emelnek a jog és az igazságosság mellett, nem utolsósorban a marginalizálódott csoportok szempontjából. Ezek természetesen csupán a formális keretek: sokkal összetettebb kérdést jelent, és sokkal összetettebb problémák megvilágítását teszi lehetővé a tartalmi jellegű vizsgálat, vagyis az az elemzés, amely azt próbálja feltárni, hogy milyen tartalmi elemekkel, milyen érvekkel, milyen kognitív igényekkel és milyen meggyőzésekkel vannak jelen a vallási cselekvők a mediatizált nyilvános diskurzusokban. E téren — erős leegyszerűsítéssel kifejezve — két pólus között kell egyensúlyt találniuk a vallási cselekvőknek: egyrészt nyilván ki kell tartaniuk a saját hagyományaik és tanbeli tartalmaik mellett, másrészt tudniuk kell közérthetően kommunikálni a meggyőzéseiket. Ezzel kapcsolatban egyrészt érdekes elvi viták folynak napjainkban, másrészt szintén érdekes empirikus megállapításokra nyílik lehetőség.

A vallási és nem vallási érvelésmódok a médiában

Ami az elvi vitákat illeti, Jürgen Habermasszal vitatkozva Charles Taylor pontosan azt hangsúlyozza, hogy a sajátosan vallási jellegű kognitív tartalmak semmivel sem kevésbé közérthetőek, mint a politikai filozófia érvelési formái — vagyis a közérthetőség követelményét semmivel sem sérti jobban az, aki nem általánosan osztott vallási meggyőzésekkel érvel, mint az, aki a politikai filozófia vagy az etika nem éppen közérthető érvelési formáival él.¹² Ami pedig az empirikus megállapításokat illeti, az említett münsteri

¹²Vö. Charles Taylor: i. m.

szerzőcsoport arra az eredményre jut, hogy a vallási szereplők médiabeli érvelése a szekuláris és a kifejezetten vallási érvek rendkívül összetett kombinációját mutatja, sőt a sajátosan vallási jellegű érvek kisebbségben vannak a szekuláris érvekhez képest. Más szóval a nyilvánosságban belül a vallási cselekvők feltűnően csekély mértékben adnak teret tényleges vallási tartalmaknak, és igen visszafogottan élnek sajátosan vallási érvekkel. Ennek a ténynek egyik következménye, hogy a szakmai, szaktudást feltételező vitákban inkább nem vallási, vagyis a vita tárgyát képező tárgyhoz szakszerű módon hozzákapcsolható érvelésmódokat használnak a vallási oldalt megjelenítő mediaszereplők is. Ezt a tényt egyesek polemikus igénytel aknázzák ki.

Jens Köhrsen felvetései

Egy fiatal német kutató, a José Casanovával vitába szálló Jens Köhrsen például azt a kérdést fogalmazza meg, hogy milyen kritériumok szerint minősíthető valamely nyilvános megnyilatkozás sajátosan vallási természetűnek? Elég-e, ha a tömegkommunikáció színterein vallással összefüggő eseményekről esik szó? Elég-e, ha vallási identitású személyek nyilatkoznak meg nyilvános összefüggésben? Az utóbbi szempontból az is kérdés lehet, hogy milyen kritériumok jelölhetők meg a vallási identitású személyek vallási és nem vallási kommunikációjának megkülönböztetéséhez. Köhrsen szerint a vallás fokozott jelenlétének *látszata* elsősorban a túlságosan tág, kontúrok nélküli vallásfogalom következményeképpen alakulhat ki. Sajátosan vallási természetűnek csak azok a kommunikációs aktusok lennének tekinthetők, amelyek transzcendens valóságokra utalnak; de egyrészt mivel a tömegmédiában „vallási hírei” nem közvetítenek a transzcendencia felé, ezért nem is vallási jellegűek, másrészt a vallások képviselői általában nem vallási természetű (értsd: transzcendens valóságra hivatkozó) okfejtéssel szolgálnak a nyilvános vitákban, mert alkalmazkodnak a szekuláris nyilvánosság szekuláris logikájához¹³ — a látszólag fokozott vallási jelenlétnek semmi köze a vallás tényleges lényegéhez. Ez a jelenség minden polémiától és apológiától függetlenül annak az általános következtetésnek levonására mindenképpen lehetőséget ad, hogy a vallási cselekvők nagymértékben alkalmazkodnak a társadalmi környezetükhöz. Ezzel lényegében eleget tesznek azoknak a teoretikus igényeknek, amelyek szerint a vallási cselekvőknek fokozott mértékben kell élniük szekuláris érvekkel (ennek az álláspontnak az egyik legmarkánsabb képviselője Robert Audi¹⁴). A vallási cselekvők érvelésének ez a szekuláris jellege egyrészt legitímációs igényekkel függ össze (a vallási cselekvők a szekuláris logika alkalmazásával igyekeznek elfogadható vitapartnernek mutatkozni), másrészt a vallási kötődésű mediarendszer hiányosságaival (az egyházi/vallási médiumok visszaszorulásával a vallási cselekvők függő viszonyba kerülnek a nem vallási médiumoktól). A kérdés természetesen csak az, hogy ez a fajta alkalmazkodás mikor lépi át a határát annak az önszekularizálásnak, amely éppen a vallási szereplők vallási minőségét oltja ki.

¹³Jens Köhrsen: *How religious is the public sphere? A critical stance on the debate about public religion and post-secularity*. Acta Sociologica 55 (2012), 281–282.

¹⁴Robert Audi: *Religious commitment and secular reason*. Oxford University Press, Oxford, 2000.

**A vallási tartalmak
mediális funkciója és a
médiarendszer igényei**

¹⁵Vö. Judith Könemann
– Anna-Maria Meuth –
Christiane Frantz – Max
Schulte: i. m. 165skk.

**A folyamatos és
minőségi jelenlét
tényezői**

A mediatizált nyilvánosságban hivatkozott vallási tartalmaknak többféle funkciójuk különböztethető meg: bizonyos esetekben a figyelemfelkeltést szolgálják, máskor a saját álláspont világos elhatárolását célozzák, van, hogy orientációt kívánnak nyújtani, és van, amikor a keresztény meggyőződések kifejezésének igényével függenek össze.¹⁵ Akármilyen szerepet töltsenek is azonban be, általánosságban a kortárs médiarendszerhez való alkalmazkodás stratégiáiba ágyazódnak. A vallási cselekvők mediális jelenléte tehát alkalmazkodik a kortárs kommunikációs szokásokhoz, és a szekuláris cselekvők által használt platformokon zajlik. A vallási médiacsatornák formálisan nem különböznek a nem vallási médiacsatornáktól, vagyis objektív igényű mérésekkel kimutatható hallgatottságuk, véleményformáló erejük, műsorpolitikájuk, vizsgálható bennük minden olyan tartalom, amely a konkrét műsorfolyamokban fellelhető és adatok nyeresére alkalmas. Összefoglalva, először is több előzetes tényezőt figyelembe kell vennünk, ha meg akarjuk érteni a vallási szereplők jelenlétét a mediatizált nyilvánosságban/demokráciában (a nyilvánossághoz fűződő viszony, a kinyilatkoztatás nem instrukcióelméleti felfogását, a decentralizálási igényeket). Másodszor tudnunk kell, hogy a vallási kommunikáció ma már sokféle szereplője többféle új kihívással kénytelen szembenézni (a szekularizációval, a vallási kötődésű kérdések iránti nyilvános figyelemmel, a vallási pluralizálódással); harmadszorban azt is szem előtt kell tartanunk, hogy a mediatizált nyilvánosságban a vallási szereplők előszeretettel élnek nem vallási jellegű érvelési formákkal.

Végül már csak egyetlen tényezőre szeretném felhívni a figyelmet. Ha a vallási cselekvők egyensúlyt próbálnak találni saját üzenetük hiteles kifejezése és a média sajátos logikájához való alkalmazkodás között, a médiarendszer milyen konkrét elemeire érdemes tekintettel lenniük? Először is arra, hogy a médiarendszer az alapvető üzenetekre, a tömören megfogalmazott álláspontokra és a lényegi tételekre redukálódik, vagyis az álláspontok árnyalt bemutatására rendszerint nem kínál lehetőséget. Másodszorban miközben a vallási cselekvők részt vesznek a mediális hírértékért és a mediális figyelemfelkeltésért folyó versenyben, tisztában kell lenniük azzal, hogy a média érdeklődése elsősorban személyek és megrendezett események felé fordul. A harmadik fontos tényező, hogy a mediális figyelem rendszeresen eltolódik a nyilvános botrányok irányába, ami különösen is érzékeny téma lehet a vallási cselekvők médiaszereplései kapcsán. Végül fontosnak tekinthető a mediális polémia újabban ismét hangsúlyos trendje. Az ezekben való részvétel folyamatos és minőségi jelenlétet eredményezhet a vallási cselekvők részéről akkor, ha érveiket az előbbiek figyelembevételével fogalmazzák és osztják meg.